

MORMÎNTUL DACIC DE LA BLANDIANA (JUD. ALBA)

În primăvara anului 1979 apele crescute ale Mureșului au provocat surparea masivă a malului său stîng în fața comunei Blandiana, în punctul numit de localnici „La Brod”. Cu această ocazie a fost distrus un mormînt dacic de incinerare, din inventarul căruia făceau parte numeroase piese din metal și ceramică. Locul în care a apărut mormîntul (fig. 1) era cunoscut pînă acum în literatura de specialitate prin descoperirea unei așezări și necropole din sec. IX—X e.n.¹

Primele piese din inventarul funerar, un vîrf de lance și un vas fragmentar, au fost găsite pe malul Mureșului de către podarul Bera Aurel, care l-a anunțat imediat despre descoperire pe Toma Goronea, conservator la O.P.C.N.—Alba. În ziua de 12 martie 1979 ne-am deplasat la fața locului pentru a recupera piesele și a stabili contextul în care fuseseră descoperite. Cu această ocazie, în pămîntul surpat la baza malului s-au mai găsit un pumnal curb cu o parte din teacă, o zăbală și o cataramă din fier, precum și cîteva fragmente ceramice. Așchiile de oase calcinate răspîndite în pămînt, ca și cele care se mai puteau observa „in situ” în malul rîului la cca. 0,80 m adîncime, indicau cu claritate existența unui mormînt de incinerare, din al cărui inventar făcuseră parte toate obiectele descoperite. Din punctul de vedere al ritului și ritualului funerar, se poate preciza că arderea defunctului s-a făcut în alt loc, după care cenușa și fragmentele de oase au fost adunate cu grijă și depuse într-o groapă, împreună cu armele și piesele de harnașament. Vasul de lut descoperit nu avea rol de urnă, ci constituia un simplu vas de ofrandă. Cercetarea atentă a malului nu a mai pus în evidență nici un fel de alte resturi arheologice, deci nu putem preciza dacă avem de-a face cu un cimitir sau doar cu cîteva morminte izolate.

În momentul de față, inventarul care s-a păstrat din mormîntul dacic de la Blandiana, și pe care îl publicăm, este format din următoarele piese:

1. Pumnal din fier (fig. 2/1), avînd lama curbată, cu secțiunea triunghiulară și prevăzută cu un șanț lîngă muchie, pe una din fețe. Limba mînerului, cu secțiunea dreptunghiulară, este despărțită de lamă printr-un manșon cu rol de gardă. Acesta este realizat prin îndoirea unei table groase, ale cărei capete sînt petrecute unul peste celălalt și prinse printr-un nit. Garda este decorată cu trei nervuri orizontale paralele, vizibile doar pe una din fețe. Limba mînerului, ale cărei plăsele erau prinse cu trei nituri, are capătul fixat într-o placă ovală. Este foarte probabil ca de această placă să se fi sprijinit un inel lat decorat cu două nervuri paralele, din care nu s-a păstrat decît un fragment găsit în poziție secundară. Starea de conservare a pum-

¹ K. Horedt, în *Dacia*, N.S., X, 1966, p. 262—289.

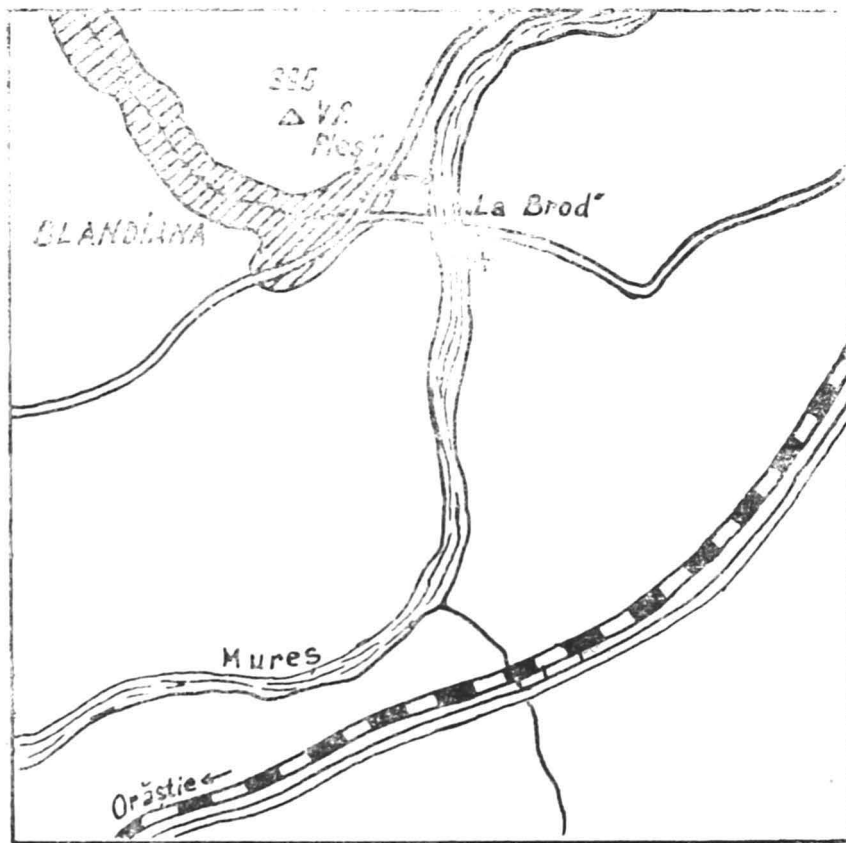

Fig. 1 — Blandiana. Locul de descoperire al mormintului dacic.

nalului este slabă, fierul fiind aproape complet oxidat. În plus, din lama ruptă recent lipsește o porțiune considerabilă, care n-a mai putut fi recuperată. Existența bucații dinspre vîrf permite totuși aproximarea dimensiunilor pumnalului: lungimea totală = cca. 43 cm; lungimea lamei = cca. 30 cm; lățimea maximă a lamei = 3 cm; lungimea limbii mînerului = 11 cm; lățimea limbii mînerului = 2 cm.

2. Teacă fragmentară (fig. 2/2), lucrată dintr-o tablă groasă de fier ale cărei capete sînt îndoite, rămînd însă un spațiu liber între ele pe una din fețe. Imediat sub buză, piesa este decorată cu două linii incizate. În interior teaca este străbătută de un cui ale cărui capete sînt îndoite în exterior. El trebuie să fi avut un rol în atîrnarea tecii la centură. Starea de conservare este slabă, fierul fiind transformat în întregime în oxizi. Lungimea actuală = 11 cm; lățimea = 4 cm.

3. Vîrf de lance din fier (fig. 2/4), avînd forma unei frunze de salcie, cu nervură mediană unghiulară și cu toc tubular pentru fixarea în coada de lemn. Piesa este satisfăcător conservată, avînd un miez metalic solid. Lungimea = 26,5 cm; lățimea maximă = 4,2 cm; diametrul tocului = 2 cm.

4. Cataramă fragmentară din fier (fig. 2/3), avînd barele laterale ușor arcuite spre interior. Dimensiunile: lungimea = 6 cm; lățimea = 5,5 cm.

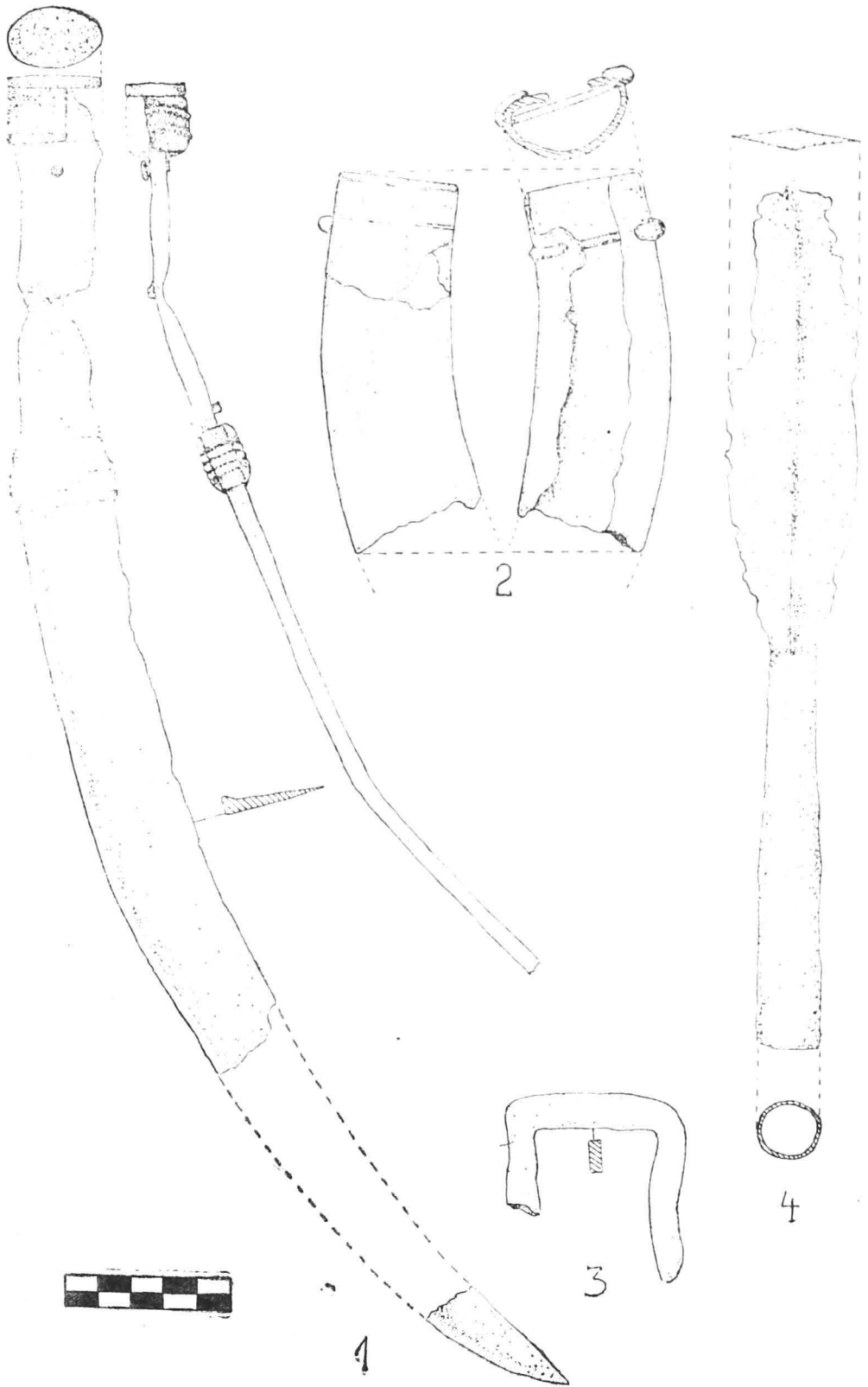

Fig. 2 — Blandiana. 1, Pumnal curb (sica); 2, Teacă fragmentară; 3, Cataramă fragmentară; 4, Virf de lance.

5. Zăbală din fier (fig. 3a și b), masivă, formată din mai multe elemente. Piesa ce intră în gura calului este formată din două bare articulate, cu capetele prinse în ochiurile celor două psalii. Pe barele articulate sînt înșirate alternativ mici inele și niște piese de forma unor butuci cu 4 spițe avînd capetele rotunjite. Belciugele superioare, cîte unul pe fiecare din cele două bare, sînt rupte, dar, după porțiunile care se păstrează, putem presupune că aveau forma literei Ω . Psaliile se termină la un capăt cu un ochi, iar la celălalt sînt îndoite în exterior și butonate. La mijloc au o porțiune mai lată, prevăzută cu 3 orificii circulare, care serveau la fixarea unei bare torsionate, îndoite în prezent, care trecea pe sub falca calului. Dimensiuni: lungimea unei psalii = 21 cm; lățimea zăbalei (pîna la psalii) = cca. 10 cm.

6. Vas bitronconic (fig. 4/1), lucrat cu mîna din pastă fină, avînd ca degresant nisip. În exterior și interior suprafața este neagră, iar în spărtură cărămizie. Pereții exteriori sînt lustruiți. Vasul a fost prevăzut cu două torți, în prezent rupte, care se prindeau puțin deasupra bazei de unire a celor două trunchiuri de con. Diametrul gurii = cca. 15 cm; diametrul fundului = 8,5 cm; înălțimea = cca. 18 cm.

7. Fragment ceramic lucrat cu mîna din pastă cenușie, prevăzut cu un buton simplu (fig. 4/3).

8. Fragment de toartă, lucrat cu mîna din pastă cărămizie, prevăzut cu două creste orizontale puternic reliefate (fig. 4/2).

Toate piesele descoperite la Blandiana pledează categoric în favoarea caracterului autohton, dacic, al acestui mormînt. Pumnalul curb este o „sica” tipică, așa cum apare figurată pe reliefurile columnei lui Traian, inclusiv în binecunoscuta scenă a sinuciderii lui Decebal². Pe teritoriul României cunoaștem pumnale asemănătoare mai cu seamă în Oltenia, la Călărași, Cetate, Golenți, Sișești, Mehedinți, Rastu, la care se adaugă un exemplar descoperit în Dobrogea, la Histria.³ Acest tip de armă este frecvent întîlnit și în mormintele tracice din perioada secolelor III—I î.e.n. din nordul Bulgariei, la Altimir, Târnava, Pavolce, Komarevo, Galice, Bukjovci, Hassan—Faka⁴. Pumnalul curb este o creație specifică lumii traco-ilire, fiind răspîndit, din punct de vedere geografic, doar în teritoriile locuite de aceste seminții. Triburile celtice ajunse în Peninsula Balcanică au împrumutat și ele acest tip de armă, dovadă apariția lui în unele morminte celtice din zona respectivă. În cazul exemplarului de la Histria, acesta provine din necropola cetății, dar aparține unui grup distinct de morminte, caracterizate prin depunerea resturilor incinerate ale defunctului în gropi în formă de albie, datate în secolele II—I î.e.n. și atribuite localnicilor geto-daci⁵. La fel sînt datate și mormintele de la Rastu, în care au fost găsite nu mai puțin de trei pumnale,

² C. Cichorius, *Die Reliefs der Traianssäule*, Berlin, I, 1896, scena LXXVII; II, 1900, scenele XCV—XCVI, CXLIV, CXLV.

³ C. S. Nicolăescu-Ploșșor, în *Dacia*, XI—XII, 1948, p. 18, pl. I/6; p. 19, pl. III/6; p. 26, pl. IV/7; p. 27, pl. III/5; p. 28, pl. IV/11; p. 30, pl. V/11; E. Tudor, în *SCIV*, 1968, 3, p. 517—526, fig. 1/2—4 și fig. 2/1, 2, 5; D. M. Pippidi și colab., în *Materiale*, 1959, p. 310, fig. 11.

⁴ B. Nikolov, în *BIAB*, XXVIII, 1965, p. 174, fig. 15; p. 176, fig. 17; p. 180, fig. 20; p. 181, fig. 21; p. 183, fig. 23; p. 186, fig. 27; Iv. Velkov, în *BIAB*, XXI, 1957, p. 313, fig. 5; R. Popov, în *BSAB*, VII, 1933, p. 350, fig. 98.

⁵ D. Protase, *Riturile funerare la daci și daco-romani*, București, 1971, p. 27.

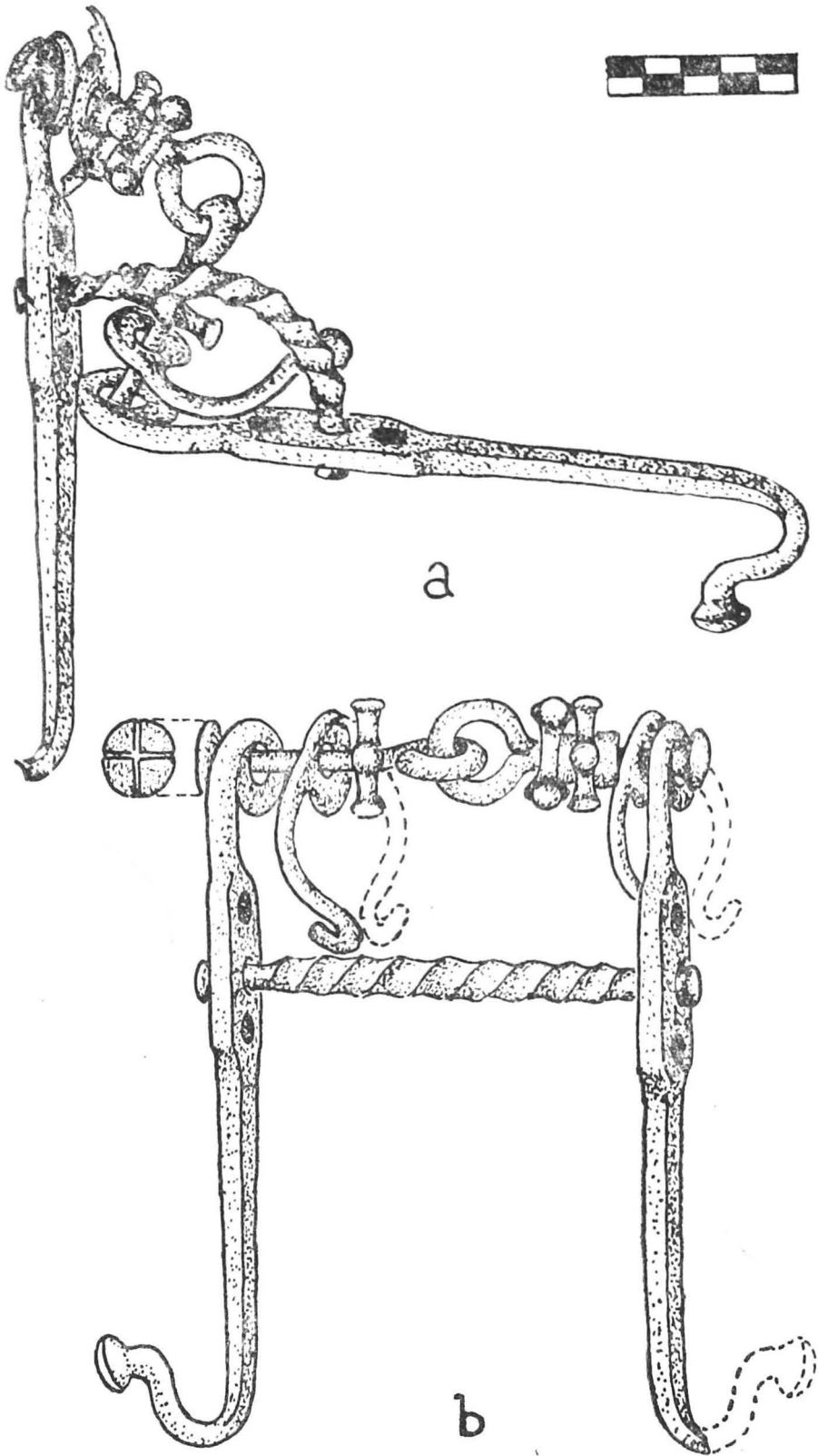

Fig. 3 — Blandiana. Zăbală tracică: a) stare actuală; b) reconstituire.

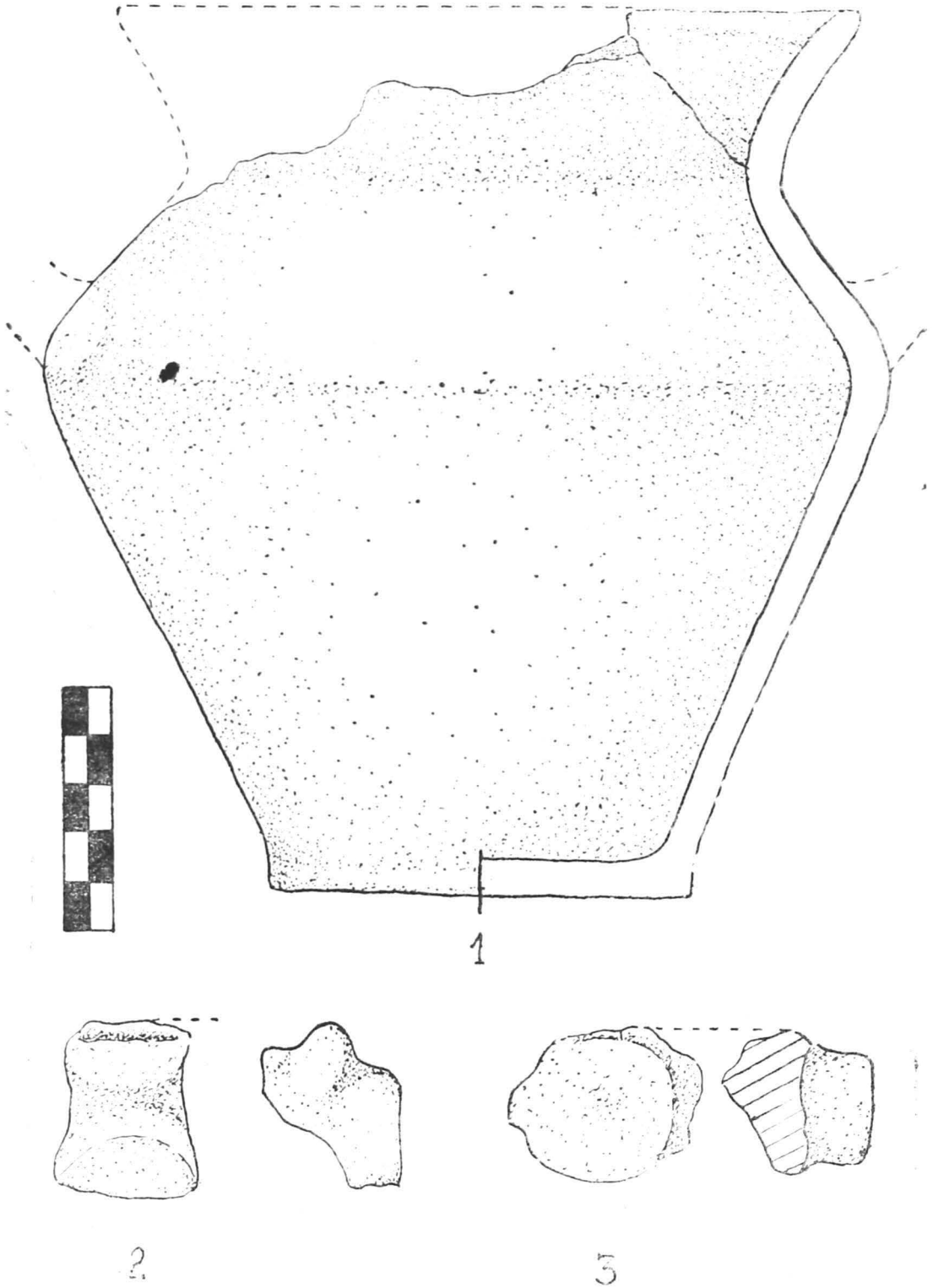

Fig. 4 — Blandiana. 1, Vas bitroncoid; 3, Fragment ceramic cu buton; 2, Fragment de toartă cu nodozități.

cu fragmente de teacă și vîrfuri de lănci⁶. Analizînd inventarele unor morminte tracice din departamentul Vraca, B. Nikolov stabilește cîteva repere tipologice și cronologice pentru pumnalele de tip „sica“, care apar la mijlocul secolului al III-lea și cunosc maxima răspîndire în secolele II—I î.e.n.⁷ Exemplarele care au muchia frîntă sînt mai timpurii decît cele care au tăișul și muchia în formă de arc, cum este cazul celor de pe teritoriul României.

În ceea ce privește teaca, deși nu se păstrează întregă, ea trebuie să fi fost identică ca formă cu exemplarele de la Cetate și Sișești⁸, teci care nu erau complet închise în partea mai lată, iar la capăt se terminau cu un buton.

Vîrful de lance aparține unuia dintre cele mai vechi și mai larg răspîndite tipuri, turnat mai întîi în bronz, la începutul Hallstattului, apoi transpus în fier. Prin urmare el nu oferă nici un indiciu cronologic sau etnic.

Zăbala de la Blandiana face parte din categoria zăbalelor tracice, numite astfel deoarece se găsesc răspîndite numai în zonele locuite de triburile tracice. Pe teritoriul Daciei sînt atestate cel puțin patru tipuri principale de zăbale în epoca Latène. În secolele IV—II î.e.n. sînt larg utilizate zăbalele formate din două bare articulate cu verigi la capete, care apar cu precădere în mormintele celtice. În secolele I î.e.n. — I e.n. tipurile de zăbale sînt mult diversificate. Pe lîngă tipul celtic, apar forme noi, cum sînt zăbalele formate din două bare articulate, prin c în psalii cu extremitățile lățite și prevăzute cu două orificii laterale, sau cele formate tot din două bare articulate și cu psaliile de forma literei U, cu butonii terminali îndreptați spre botul calului.⁹ Alături de acestea sînt prezente și variante tîrzii ale tipului tracic de zăbală, avînd muștiucul lucrat dintr-o bară îndoită la mijloc sub forma unei jumătăți de buclă. Psaliile sînt puternice și prinse între ele cu o bară suplimentară care trecea pe sub falca de jos a calului, astfel încît strîngerea frîului ducea la o violență apăsare asupra gurii calului, provocînd un efect imediat. Asemenea zăbale au fost descoperite la Costești, Grădiștea Muncelului, Pietra Roșie, Sighișoara, Tilișca, toate fiind datate în secolele I î.e.n. — I e.n.¹⁰ O variantă ceva mai timpurie apare la Orodul, în Oltenia,¹¹ într-un mormînt din care mai provin: o sica, un vîrf de lance și o spadă celtică. Zăbala de la Orodul are psaliile și bara torsionată identice cu ale piesei noastre, dar muștiucul este tot din categoria celor lucrate dintr-o singură bară, cu buclă la mijloc. Cele mai bune analogii, mergînd în unele cazuri pînă la identitate, ne oferă mediul tracic din sudul Dunării, și anume zăbalele de la Jhtiman, Reselec, Bjala Slatina, Liljce, Bahovica, Gorna Malina, Makočevo, Altimir, Komarevo, Lipnica, Bukjovci, Hassan-Faka.¹² În studiul său consacrat zăbalelor tracice, Venedikov plasa acest tip în perioada secolelor III—I î.e.n., considerînd varianta cu muștiuc fix și buclă ca fiind mai

⁶ E. Tudor, *op. cit.*, p. 524—525.

⁷ B. Nikolov, *op. cit.*, p. 202.

⁸ C. S. Nicolăescu-Plopșor, *op. cit.*, pl. III/3 și IV/15.

⁹ I. Glodariu, E. Iaroslavschi, *Civilizația fierului la daci*, Cluj-Napoca, 1979, p. 124—126.

¹⁰ *Ibidem*, p. 124—125, fig. 72/27, 32, 38.

¹¹ C. S. Nicolăescu-Plopșor, *op. cit.*, pl. III/4.

¹² I. Venedikov, în *BIAB*, XXI, 1957, p. 164—168, fig. 15—21; B. Nikolov, în *BIAB*, XXVIII, 1965, p. 174, fig. 15/a; p. 183, fig. 23/b; p. 186, fig. 26/b; Iv. Velkov, în *BIAB*, XXI, 1957, p. 313, fig. 4; R. Popov, în *BSAB*, VII, 1933, p. 352, fig. 100.

tîrzie, ea apărînd în Tracia începînd din secolul I e.n.¹³ Avînd în vedere că toate piesele cunoscute în perioada secolelor I î.e.n. — I e.n. pe teritoriul Daciei aparțin acestei variante evoluat, putem data zăbala de la Blandiana într-o fază mai veche, corespunzătoare secolului II sau, cel mai tîrziu, începutului secolului I î.e.n.

Catarama nu oferă elemente certe de datare. Un exemplar analog apare în inventarul unui mormînt de la Altimir, în Bulgaria.¹⁴

În ceea ce privește vasul, acesta se apropie de tipul I al vasului bitronic cu două torți, după clasificarea lui I. H. Crișan, care-l datează în intervalul dintre începutul secolului III și mijlocul secolului II î.e.n.¹⁵ În faza clasică această formă ceramică suferă sensibile transformări, fiind lucrată exclusiv la roată. Vase asemănătoare cu cel de la Blandiana se cunosc în așezările de la Sf. Gheorghe și Sighișoara.¹⁶

Fragmentul de toartă aparține unei căni. Tipul de cană lucrată cu mîna și avînd toarta prevăzută cu nodozități apare și el doar în faza mijlocie a ceramicii daco-gete, fiind datat în secolul II î.e.n.¹⁷ Asemenea căni sînt cunoscute la Pecica, Sebeș¹⁸ etc.

În concluzie, luînd în considerare toate indiciile cronologice pe care le oferă piesele din inventarul mormîntului de la Blandiana, acesta poate fi datat cel mai repede la sfîrșitul secolului III î.e.n., iar cel mai tîrziu în prima jumătate a secolului I î.e.n. Cu maximum de probabilitate mormîntul aparține însă secolului II sau începutului secolului I î.e.n. În acest fel, el vine să umple un gol puternic resimțit pînă acum în cadrul studierii riturilor funerare la dacii din interiorul arcului carpatic, făcînd legătura între cimitirele celto-dacice din secolele IV—II î.e.n. (în care era dificil de operat o distincție clară între elementul celtic și cel autohton) și mormintele dacice din faza clasică. Prin ritul funerar (incinerare cu resturile defunctului depuse direct în groapă, fără urnă, arderea făcîndu-se în alt loc) mormîntul de la Blandiana este asemănător celor descoperite la Tilișca și datate în secolele II—I î.e.n.¹⁹ Fără îndoială că noi cercetări, cum sînt cele în curs de desfășurare la Cugir, vor veni să adauge noi puncte pe harta necropolelor dacice din zona central-transilvăneană.

HORIA CIUGUDEAN

THE DACIAN GRAVE FROM BLANDIANA (DISTRICT OF ALBA)

(Summary)

The article presents a Dacian grave partially destroyed by the river Mureș near the village of Blandiana. The dead was burnt at the stake and then the ashes and the fragments of bones were put together with the funeral inventory in a small pit. The objects that belonged to the Dacian warrior were: a curved dagger with his case, a lance, a bit and a buckle, all made of iron, and a clay vessel. The grave may be dated in the second half of the IIIrd century or in the IInd century B. C.

¹³ I. Venedikov, *op. cit.*, p. 198—199.

¹⁴ B. Nikolov, *op. cit.*, p. 174, fig. 15.

¹⁵ I. H. Crișan, *Ceramica daco-getică*, Buc., 1969, p. 132—133.

¹⁶ *Ibidem*, pl. LV/3 și LXXI/5.

¹⁷ *Ibidem*, p. 119—121.

¹⁸ *Ibidem*, pl. LIX/3, LXI/6.

¹⁹ D. Protase, *op. cit.*, p. 52.